

DZIERŻEĆ (1174) *vb impf*

dzierżeć (384), **dzierżeci** (1), **dzierżyć** (1), **dzierżać** (1), *dzierzec a. dzierzyć* (534), *dzierzeć a. dzierzać* (253); *dzierżeć* : *dzirżec HistJóz* (1 : 1); *dzierżeć* : *dzierzyć ZapWar* (9 : 1; 1526 nr 2337); *dzierżeć* : *dzierzeci: dzierżać LibLeg* (20 : 1 8/133v : 1; 11/168).

dzier- (259), *dziér-* (3); *dzier-* : *dziér-* *Strum* (3 : 3); *-eć* (46), *-éć* (29); *-eć OpecŻyw* (2), *MurzNT*, *SienLek*; *-éć MurzOrt, Strum* (2), *KochProp*; *-eć* : *-éć SarnStat* (42 : 25). *W formach praet, plusq, fut i con dzierżół (w tym 3 r. błędne znakowanie), dzierżał- (w tym 3 r. błędne znakowanie).*

inf dzierżeć (263), *dzierżać* (1), *dzierzeci* (1); *dzierżeć* : *dzierżać* : *dzierzeci LibLeg* (16 : 1 : 1). *◇ praes 1 sg dzierzę* (71). *◇ 2 sg dzierzysz* (35). *◇ 3 sg dzierży* (188). *◇ 1 pl dzierzemy* (14), *dierzemy* (9), *dierzém* (1) *KochPieś*; *-ymy KromRozm I* (2), *KromRozm II, KromRozm III* (3), *OrzQuin, RejPos* (2), *RejZwierc* (4), *WisznTr*; *-emy ZapWar* (2), *RejRozpr, HistAl, Diar* (2), *BielKron, SarnStat* (2); *~ -emy* (2), *-(e)my* (7). *◇ 2 pl dzierzycie* (6). *◇ 3 pl dzierżą* (128) [*w tym: -u* (1) *LibLeg*]. *◇ praet 1 sg m dzierżół(e)m, -m, -em dzierżół* (8). *◇ 2 sg m dzierżół(e)s, -eś, -ś dzierżół* (4). *◇ 3 sg m dzierżół* (129), *jest dzierż(a)ł* (1) *LibMal 1553/176*. *◇ f dzierżała* (11). *n dzierżało* (2). *◇ 1 pl m pers my dzierż(e)li* (1). *◇ 3 pl m pers dzierzeli* (65), *dierzeli* (1); *-eli* : *-yli ZapWar* (1 : 1); *-eli* (9), *-(e)li* (55). *◇ subst dzierżały* (2) *Mącz, SarnStat*, *dierzali* (1) *OpecŻyw*. *◇ plusq 3 sg m był dzierżół* (1) *GliczKsiąż*. *◇ fut 1 sg m będę dzierżół* (4). *◇ 2 sg m będziesz dzierżół* (6) *RejWiz, RejPos* (5), *dierżeć będziesz* (1) *ActReg*. *◇ 3 sg m będzie dzierżół* (17), *będzie dzierżeć* (1) *BielKron*, *dierżeć będzie* (1) *LibLeg*. *◇ f będzie dzierżała* (1). *◇ 1 pl m pers będziemy dzierżeć* (4), *dierżeć będziemy* (1); *będziemy dzierżeć LibLeg*; *będziemy dzierżeć* : *dierżeć będziemy SarnStat* (3 : 1). *◇ 2 pl m pers będziecie dzierżeć* (2). *◇ 3 pl m pers będą dzierżeć* (6), *dierżeć będą* (1); *będą dzierżeć SarnUzn*; *będą dzierżeć* : *dierżeć będą SarnStat* (5 : 1). *◇ imp 2 sg dzierz* (26); *-é-* (1) *Strum*, *-e-* (5) *OrzQuin* (2), *SienLek, CiekPotr, GosłCast, -(e)-* (20). *◇ 3 sg niech(aj) dzierży* (4). *◇ 1 pl dzierzemy* (4). *◇ 2 pl dzierzcie* (6), *dierzycie* (2); *dierzcie OpecŻyw, OrzQuin, RejAp, GosłCast* (2); *dierzycie LibLeg*; *dierzcie* : *dierzycie KromRozm II* (1 : 1). *◇ 3 pl niech dzierżą* (4). *◇ con 1 sg m bych dzierżół* (6). *◇ 2 sg m byś dzierżół* (3). *◇ 3 sg m by dzierżół* (39). *◇ f by dzierżała* (1). *◇ 1 pl m pers by(s)my dzierzeli* (2) *OpecŻyw, SarnStat*, *bychmy dzierż(e)li* (1) *RejPos*. *◇ 2 pl m pers byście dzierż(e)li* (1). *◇ 3 pl m pers by dzierzeli* (31); *-eli* (5) *OpecŻyw, OpecŻywSandR, SarnStat* (3), *-éli* (1) *Strum*, *-(e)li* (25). *◇ subst by dzierżały* (1). *◇ con praet 3 pl m pers by byli dzierż(e)li* (1). *◇ impers praet dzierżano* (10) [*cf też DZIERŻAN N sg n*]. *◇ con by dzierżano* (2). *◇ part praes act dzierżąc* (43) [*w tym: Leop 2.Cor 6/10 może w funkcji N pl od DZIERŻĄCY*], *dierzęcy* (1) *SienLek 84*. *◇ part praet act dzierżawszy* (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Ująwszy coś (rękoma, zębami, szponami) trzymać; tenere Mącz, Cn; amplexari, amplecti Mącz; manu praetendere Cn* (114) : *Owaćiem wąż rozgę vrwał/ W zębiech dzierżąc lwowi dawał BierEz M; BielKron 86v, 323; Amplecti aliquid, Vyąć nieco/ álbo/ dzierżeć. Mącz 8a, 359d, 446a.*

dierżeć co (57), *kogo* (9); *BierEz D4v; OpecŻyw 90v, 111, 156v; HistJóz A4; TarDuch B8; FalZioł IV 9a; RejJóz 38; RejKup v2; KromRozm II m3v; LubPs R4, hhv; RejWiz 26, 26v, 166, 166v, 167; Ieden drugiego dzierżąc/ z gory fie wieźáli. RejFig Cc5, Cc3v, Cc8v; RejZwierz 8, 113v, 114 [2 r.], 114v, 116 (9); BibRadz Ezech 30/21; OrzRozm Ov; Gdy ią vchwyčil zá włofy/ [...] także ią długo*

dzyerzał *BielKron* 21v; Pothym Rycerz ieden Sceptrum dzyerząc [!] Arcybiskupowi podał/ á on go zász Krolowi w práwą rękę dał/ á Potym iábłko w lewą rękę *BielKron* 329v 54, 96, 142v, 329v, 330 (13); *RejAp* 89v; *RejPos* 28v, 158, [236]; *RejZwierc* 53, 246v; *BielSpr* 2, 5v [2 r.]; *StryjWjaz* C2; *NiemObr* 153; Mdleię: o Woytowicze odrátuy, á dzyerz mię *CiekPotr* 82; *GosłCast* 24 [2 r.]. Cf *dzyerzeń co komu*, »miecz dzyerzeń«.

dzyerzeń co komu (8): Czterzey mu ręcznik dzyerzą *RejWiz* 11v; *BielKron* 156, 329v; áż mu dwa kápłani ręce dzyerzeli ku gorze *RejZwierc* 264v, 69v, 159v, 226v; *NiemObr* 168.

dzyerzeń za co (5): ktore [bliźnięta] fyw w żywoćywe mátki kołátály/ á rodząc fyw yedno drugywe záz nogę dzyerzáló? *KromRozm II* m3v; á gdy go Lew chciał poźrzeć/ wetknął mu rękę w gębę/ dzyerzał záz ięzyk ták dłuwo áż Lwá vmorzył. *BielKron* 125v; *RejPos* [236]; *RejZwierc* 246v; *BielSpr* 74.

Zwoty: *peryfr.* »miecz dzyerzeń w prawicy swojej« = *wojować* (1): słufzniewyżym ia w fwym wieku miecz dzyerzeń w práwicy fwey/ niż Sceptrum/ [...] day nam [panie] nieprzyziacielá fwego pod kthorym krolestwá mocá dobedziem *BielKron* 242v.

»dzyerzeń w ręku, w ręce, w rękach, w prawicy, na ręce (rękach), rękoma, zrażcz« [szyk zmienny] (15 : 9 : 2 : 1 : 3 : 1 : 1): *BierEz* D4v; *OpecŻyw* 90v; y dzyerzálóem kubek Faraonow wręku moich *HistJóz* A4, Dv; *TarDuch* B8; *FalZioł* IV 9a; A iam zrażcz dzyerzał kufflik *RejJóz* I8; Dzyerży w ręce kielich winá *LubPs* R4, hhv; *RejWiz* 26, 26v, 166, 167; *RejZwierc* 114, 114v, 118; Bálwáni z ściągionemi rękámi ftali/ dzyerząc ná rękách złotá y drogięgo kámienia wiele *OrzRozm* Ov; *BielKron* 30, 50, 53v, 66v 96v, 435; Bo tácy ludzie/ iáko y ci czo krádną/ w rękach dzyerzą á przedfię fie przá. *SarnUzn* H3; *RejAp* 89v; *RejPos* 28v, 158; *RejZwierc* 53; *BielSpr* 5v [2 r.]; *NiemObr* 153. Cf »miecz dzyerzeń«.

W przeni (37) :

dzyerzeń co (30), *kogo* (6): *RejPs* 110v; *LibLeg* 11/56; Wytráćcie ofiewáczáz z Bábilonu/ y tego ktory więc dzyerży [et tenentem] fierp czáfu żniwá *Leop Ier* 50/16; *BibRadz Ps* 74/9, *Is* 41/13; *OrzRozm* Ev [2 r.], P4v; Abowiem dzyerży kfięgi otworzone oddárfzy od nich onych możnych fiędń pieczęci *RejAp* BB2, 25, 39, 142, 156v (21); *RejPos* A3, 74, 146v; *RejZwierc* 99; *WisznTr* 25; *KochWr* 25. Cf *dzyerzeń co komu*, »w garści dzyerzeń«.

dzyerzeń co komu (1): á iáko wam wiernym dzyerży othworzone kfięgi woley fwey á rofkazánia fiwiętego fwego. *RejAp* 86v.

Zwoty: »dzyerzeń za gárdło« = *miec w swej mocy* (1): gdyżechmy z nim byli w tych bitwach ięgo á w tych zwycięstwach ięgo/ á dzyerzymy záz gárdlá pořpołu/ z nim ty řprzećiwniki fwoie. *RejPos* 109v.

»w garści dzyerzeń« = *miec, posiadać* (1): Vbořtwo záz nic wáżymy/ Poki co w gárdli dzyerzymy. *WisznTr* 25.

»dzyerzeń w ręku, w ręce, na rękach« [szyk zmienny] (17 : 4 : 1): Abowyem on dzyerży w ręku fwoich/ nápoý řlodki zgorzkoćiá zmięřłány *RejPs* 110v; *LibLeg* 11/56; *BibRadz Ps* 74/9; tu řlyřzyřz iáko Pan wierne fwe řprawce mocno dzyerży w oney żadną mocá nie zgwálconey ręce fwoiey. *RejAp* 17, BB, 12, [13], [13]v [2 r.], Ee3v (15); Izali tho nie ięft ná woli ięgo/ obroćić on káwálec gliny/ kthory dzyerży w ręku fwoich/ ná co chce? *RejPos* 74, A3, 146v; *RejZwierc* 99.

2. Umieřciwszy przedmiot w jakimř położeniu (pozycji, sytuacji, miejscu), pozostawiać go w tym położeniu, unieruchamiać, hamowáć, podtrzymywáć, chowáć; tákże utrzymywáć, zachowywáć kogoř w

jakimś stanie (99) : á namazować mieltcze/ theż boleſci zębow z oczte^m vwarzony á tim płokać y dzierżeć na zębiech *FalZioł* I 61c, III 42b, V 86; Lingo, Liżę też w vściech dzierżę aż fie rozeydźie. *Mącz* [194]b; *SienLek* 84; *Strum* C4, P4; *GrabowSet* R2v.

dzierżeć co (33), kogo (1): *OpecŻyw* 114v; Też gdy by macicza zefzła na doł/ gwozdziſki dzierżeć w nofie *FalZioł* I 60c, II 19a, III 30d, IV 36, V 77, 91 (11), *BielŻyw* 81; To fie przidawa tilko boiaznim zwierzętom, ktore dla ſtrachu dzierżą oczy odtworzone poki mogą *GlabGad* L2v; *RejKup* r3, t4v; *RejWiz* 26; *RejFig* Bb4v; Ten vczyniwſzy niłką pokłoneę/ dzierżał rękę prawą ná pierſiach *BielKron* 331v, 31v, 329v, 464v; *Mącz* 99b, 453a; *SienLek* 76, 121v; *RejZwierc* 56v, 125; *BielSpr* 42v; A téz póki raz Ruſin Staw do Spułtu dźierży/ tedy go v nas do tego czáfu dwa razy ípuſci. *Strum* K4v, B2v. Cf *dzierżeć co komu, Zwroty*.

dzierżeć co komu (1): włzakże ná to bacžnoſć miey/ byſ mu [koniowi] głowę ku pierſiam dźierżał *SienLek* 191.

Zwroty. »[kogo] na probie dzierżeć« = *próbować, doſwiadczac kogo (1)*: Tákże go thu ná ſwiecie [Bóg człowieka] by ná probye dzyerży *RejWiz* 116v.

peryfr. »ku portu sztyr dzierżeć« = *zmierzac we właſciwym kierunku (1)*: [Panowie a Bracia] ná lewo ku Niemcom nieuchodźcie/ wiátrów zachodnych fye bóyćie/ Polſkimi pływayćie/ ku portu ſztyr dźierźcie/ oręza ná Ráyтары dobywayćie *OrzQuin* A3v.

W przen [co (44), kogo (3)] (47): Dáy mi ſmyfły moie/ ku ſłuźbie twé vſtawicźnie ięćé dzierżetz *OpecŻyw* 107; *LubPs* B6; *RejZwierc* 136; *Humeris Rempub[licae]. sustinere*. Być ná wielki pomocy Rzeczypoſpolitey/ ná łobie yą dzierżeć. *Mącz* 448b; Chwałą Leonidę ſwęgo Grékowie/ który tylko ze trzemi ſty ludźi dźierżąc ná łobie wſzytki Perfyánſkie Woyłká/ Xerxá Króła/ w ciáłnych Termopilách/ táko vpominał družynę miłą ſwoię *OrzQuin* R2v, R2, R2v; *RejAp* 32; *StryjKron* 26; *GórnTroas* 6; á kłatwy dłuźey niż rok ná łobie będą dźierżeć [*censuras ultra annum sustinuerint JanStat* 726] *SarnStat* 907, 9, 209, 889; *SzarzRyt* B4.

Zwroty: »bicz [nad kim] dzierżeć« = *grozić karą (1)*: Pan Bog tho wie iáko dłuogo ten bicż Afurow będącie nád námi dźierżeć. *BielKron* 259v.

»dzierżeć na ſwej drodze, w drogach ſwoich« = *nie pozwalac zboczyć z wytkniętej drogi (1 : 1)*: Ieſli grzech tym karzełz/ rácz mię k łobie wroćić/ w drogách ſwoich dzierżeć/ á ſwoy gniew vkroćić. *GrabowSet* Cv, Iv.

»miecż i ſrogą pomſtę dźierżeć [nad kim]« = *grozić karą (1)*: iż frogi miecz y frogą pomſtę dźierży nád námi Pan náłz *RejPos* 253v.

»dzierżeć w poczciwoſci« (1): A opoſła wałcha Kro. m. nyeracz ſzye na náłz gnyewacz bo mi go bendzymi dobrze dzyerzecz v wylkyey poczczywoſczy *LibLeg* 11/156.

»dzierżeć (łaskawą a. moźną) rękę [nad kim, nad czym, na kim]« = *opiekowac ſię kim [szyk zmienny] (25)*: by pan náłz niedzierżał łáłkawey ręki ſwoiey nád námi ínadz by nas mogli dáwno żywo pozrzić íprzećiwnicy náłſy. *RejPs* 192; *RejKup* dd2v; *SeklPieſ* 19v; *RejWiz* 95, 179; *RejAp* 137; *GórnDworz* Gg4; Pan Bog pieczą ma o tych ktorzy ſą w opiece iego/ á nád ktoremi dzyerży moźną rękę ſwoię. *RejPos* 25, 50, 71, [77], 130v, Ooo2 (15); *ArtKanc* K4; *CzahTr* C2, Kv.

»dzierżeć przy sprawiedliwości« (1): Krolá choway w pokoiu: á zwierzchności dáne Dzierż przy fprawiedliwości *GrabowSet* B3v.

»w wątpieniu dzierżeć« (1): Y dokądże duffe nafle/ to iest myfli/ w wątpieniu dzierżyłs [*quosque animam nostram tollis Vulg Ioann 10/24*]/ powiedz nám iawnie ieftlis ty Kryftus? *OpecŻyw* 65.

a. Przytrzymywać, powstrzymywać, hamować (10) :

dzierżeć co (2): Anchora fundabat naves, Ankorij á kotwice mocno łodzi dzierżały. *Mącz* 140b, 277c.

W przén [*w tym: co* (5), *kogo* (1)] (8) :

Zwoty: »dzierżeć na wodzy« (7): *RejWiz* 37; *Indulgeo*, *Dopuńzczam/ Przeglądam/ Niedzierzę ná wódzy/ popuńzczam/ też piluyę* [!] álbo ftrzegę. *Mącz* [169]a, 280b; *OrzQuin* S4; *GórnDworz* B7; *Rádżęc mieyże fie ná pieczy/ á dzierz ná wodzy tego śwowolnego ołá/ ciało y myfl swoię RejPos* 147; *Dierz złá myfl ná wodzy/ Iefli cie záwodzi. RejZwierc* 239.

»na wolnym wędzidle dzierżeć« (1): Bo iáko tę buyną myfl ná wolnym wędzidle Będzyełz dzyerżał iścieć być bárzo prętko w sídle. *RejWiz* 29v.

3. Nie pozwalać komuś oddalić się, zatrzymywać przy sobie, zmuszać do pozostania; pozbawić wolności, więzić; chwytać i nie puszcząć, pojąć (48) : ręką prawą włąpiłá Chudżinę zapálczywie/ y ták mu mówiłá: Iuż dzierzę/ iuż fporńiká/ iuż nieprzyacielá Mam *GośćCast* 58.

dzierżeć kogo, co (23): iij którégotz iá potzaluię/ ten ci iest dzierżcież go [*ipse est, tenete eum Vulg Matth 26/48*] *OpecŻyw* 104v, 169; *MetrKor* 40/818; *LibLeg* 6/78, 159, 11/49v, 132; *Czart Mnicha dzierzfj/ a do piekła namawia RejKup* cc7v; *LibMal* 1553/176; *GliczKsiąż* B4, L2v, M8; *Ty Krolu dzyerżałes mię y z Witułem dzyewięć lat w więzyeniu BielKron* 386v, 219, 334; *RejPos* 10; *BielSpr* 38; *WerGość* 232; *ArtKanc* T14v; á drudzy nieśłufznie poddáne cudze dżierżá/ y iáko ich nie máią/ áni mieli przyśięgáią. *GórnRozm* G4v, Hv; *SarnStat* 131, 132.

Zwrot: »dzierżeć w więzieniu« [*szyk zmienny*] (10): A yefthliby był nyeofzyadli dluznik thedi go Stárofta ma yącz, y wyazyenyv dzyerzecz. *MetrKor* 40/818; *LibLeg* 6/117v, 11/49v, 132; *LibMal* 1553/176; *BielKron* 20v, 219, 386v; *RejPos* 10; *GórnRozm* Hv.

Szereg: »(nie) ani dzierżeć ani chować« (2): I nyemamy takowego nyeprzyaciela any dzierzecz any chowacz naprzeczywko Stephanowi Woiewodzie y synom iego [...] Ale mamy takiego czlowieka snaflich ziem precz wipádzicz. *LibLeg* 6/78, 6/159.

»dzierżeć a powściągać« (1): Iezus mily/ chce byfmy go dzierzeli/ a powściągali nábożnymi modlitwami *OpecŻyw* 169.

W przén (22) : Gładkość wprawdzie fługi dáie/ Ale dżierżá obyczáie. *KochPieś* 24; *GośćCast* 43.

dzierżeć kogo (19): *RejPs* 70; *OrzRozm* L2; *BielKron* 307, 391v; *Mącz* 91a, 96a, d, 399c, 446c [2 r.], 447c; *Prot* C4v; nieuřtáwiczny bol człowieká dżierży *SienLek* 88; *HistRzym* 56v; *RejPos* 10 [2 r.], [236]; *RejZwierc* 175v; *WisznTr* 18.

dzierżeć na czym (11): *OrzRozm* L2; *BielKron* 391v; *Populum contionibus tenere*, Ná pięknych słówkách dzierżeć. *Mącz* 446b, 91a, 96a, d, 399c, 446c [2 r.], 447c; *RejZwierc* 175v.

Zwoty: »dzierżeć w mocy swej« (1): Czárnokfięznik ieftci dyábeł kthory człowieká dżierży przez rořkofzy ćielefne w mocy fwey *HistRzym* 56v.

»dzierżeć rzeczami« = *zabierać komuś czas* (1): Ale iż bych długo niedzierzał [!] temi rzeczami nikogo/ przyftąpię iuż ku wypilaniu tey niełzczęłney bitwy *BielKron* 307.

»dzierżeć na słowie (a. próżnych słowach), pięknemi słowki (a. na pięknych słówkach)« = *zwozić, ludzić próżnymi obietnicami* [szyk zmienny] (4 : 2): Prułki Miłtrż nie máiąc czym zápláćić fłużebnym swoim/ dzyerzał ie ná fłowie *BielKron* 391v; Ductare aliquem frustra, Pięknemi słowki kogo odbywáć/ á długo ná słowach dzierżeć. *Mącz* 96a; Producere aliquem falsa spe, Ná próżnych słowach kogo dzierżeć. *Mącz* 96d, 399c, 446b, 447c.

»dzierżeć na słowie(ch)« = *zabierać komuś czas* [szyk zmienny] (5): Niedzierżąc was długo ná fłowie/ áby fye nam tá gęś nieprzepieklá/ powiem krotko *OrzRozm* L2; Non obtundam diuitius aures vestras, Nie chcę was dáley ná słowach dzierżeć. *Mącz* 91a, 446c [2 r.]; Anyoł go pothym iuż niechciał długo ná fłowie dzierżeć *RejZwierc* 175v.

»dzierżeć w więzieniu« [szyk zmienny] (3): PAnie boze náłz ktorys ty iest y vcieczka náłła [...] wewfłech fprzeciwnołciach náłłych: ktore nie ynaczey iedno iako w więzieniu dżierżą nas *RejPs* 70; Dzyerży cie w więzyeniu grzech/ o którym Páweł s. piłze *RejPos* 10, 10.

4. *Mieć, posiadać na własność; dzierżawić; użytkować; korzystać, dysponować (o mieniu, dobrach, dochodach, zobowiązaniach pieniężnych itp.); possidere* *Mącz*, *Cn*; *tenere* *Cn* (164) : *Leop* 1.*Cor* 7/30; *UstPraw* G4; *Possideo*, *Pofiádam/ dżierżę/ trzymam/ mam w mocy/ włáłność którey rzeczy mam.* *Mącz* 380b; *Zadny pan v nich [Turków] nie ma nie włáłnego dziedzicżnie coby miał pothomkom zołtáwíc ná imieniu žiemfłkim/ okrom tego komu Cefarż dozwołi tym obyczáiem dzierżeć* *BielSpr* 51, 51; *WujNT* 1.*Cor* 7/30.

dzierżeć co (144), *kogo* (1): *ZapWar* 1524 nr 2297, 1526 nr 2337 [2 r.], nr 2339 [3 r.], 1549 nr 2658, 1550 nr 2666 (16); y ymyenye thak dlvgó ma dzierzecz, álż fzye dołłicz stanye onemv komu dluzno *MetrKor* 40/818; *HistAl* I6; *KromRozm III* G7 [2 r.]; *Leop Ex* 9/7; Który kmieć pod inłzym pánem fyedzi/ a drugiego bárć dzyerży. *UstPraw* F2, A3v [2 r.], B2v [2 r.], B3v, Ev, G3v (16); *RejZwierz* 101; *OrzRozm* N3v; *PAłchalis* [...] vftáwił/ áby żadny fłwiecki duchownego imienia nie dzyerzał. *BielKron* 170v, 45, 120v, 261v, 287, 360 (7); *Mącz* 126a, 314b, 428d; Ná Podgórzu Chłopi dżierżą Lany *GrzepGeom* K4v; *RejPos* 13, 325; *RejZwierc* 40v, 274 [2 r.]; *BudBib Zach* 11/5; *ModrzBaz* 47v, 121v, 122; *GórnRozm* H2; *CiekPotr* 42; tedy powinowáci przerzeczonych Mniłzek/ którzy té dobrá będą dżierżeć [*tenebunt JanStat* 213]/ będą powinni im/ y káždéy z ołobná połowicę téy fummy ná káždý rok przez włzelákiégo fporu dáwáć. *SarnStat* 209, 176, 256, 441, 633, 778 (77). Cf *dzierżeć co od kogo*, »dzierżeć bliskość«, »lennym prawem imiona dzierżeć«, »dzierżeć w pieniądżach«, »dzierżeć prawo korzenne«.

dzierżeć co od kogo (1): Táłże potym od Arcybiłkupá Gámratá dżierzał [*Rej*] *Kurzelow* y *Biłkupice.* *RejZwierc* Aaa.

Zwroty: »dzierżeć arendą (-ami)« [szyk zmienny] (3): Nuż więc fłárołtowie owi Y tenći czáfem włowi Bo choćia dżierży árendą Wżdy iednáłk ołtrzyfłki będą *RejRozpr* C4; Bo dzyerżyli árendą ábo k wierney ręce/ przedfłię drze báráná iáko może *RejPos* 325; *RejZwierc* 40v.

»dzierżeć [czyją] bliskość [= *diedzictwo, spadek*]« [szyk zmienny] (2): Bolefław [...] podwiodł nań pierwey potomki niebofzczyká Piotrawiná/ ktorzy przed thym fkarzyli przed krolem ná Bifkupá/ iż dzierzał ich blifkość Piotrawin. *BielKron* 348v, 348v.

»lennym prawem (imiona) dzierżeć« = *być wasalem* (2): tedy tym/ którzy lenném právem imioná dzierzą [*vasallis et subditis JanStat* 910] / [...] będzie wolno/ [...] przez karánia od posłufzeństwa rzeczónego Bifkupá/ [...] odstępic *SarnStat* 1125, 1092.

»na poły, wespołek dzierżeć« (2 : 1): y gdzie by kmiecz nagorka czo tam syedzy na they roly wktorey by się czassczy nalassl tedj themu sia ma dosstacz ten to czloviek a iesssly by go miara polovicze zassiagnela tedj maią go napoły dzierzecz *ZapWar* 1548 nr 2668, 1548 nr 2668; Possidere aliquid communiter cum aliquo, Wefpołek dzierzec s kim/ nie dzielone ymienie mieć. *Mącz* 380b.

»dzierżeć w pieniądzech [co]« = *posiadać coś jako zastaw* [szyk zmienny] (2): *ZapWar* 1548 nr 2668; tacy [starostowie] iefli w pieniądżach dzierzą ftároftwo/ tedy winy ftém grzywien máią być karáni *UstPraw* A3.

»dzierżeć (za) [jakim] prawem, wedle [jakiego] prawa« = *iure obtinere JanStat* [szyk zmienny] (6 : 2): Bifkupá pytano ktorym právem dzierzy tho imienie. *BielKron* 348v; *Mącz* 126a; áby wolno zówzdy było ták Polakowi w Litwie/ iáko Litwinowi w Polfzce/ káżdym flufznym obyczáiem dostáwác Imienia/ y dzierzéc ie wedle Práwá: w którym leży ono imienié. *SarnStat* [1023], 532, 988, 1014, 1125, 1257.

praw. »dzierzec prawo korzenne« (2): Iako ya vyem ysze malgorzetha nyedzyerszy prava korzennego. *ZapWar* 1508 nr 1973, 1508 nr 1973.

praw. »dzierżeć spokojnie, w pokoju, z spokojem« = *pacifice tenere JanStat* [szyk zmienny] (9 : 2 : 2): the chrosty przothkowye naschy wysshey shesczy dzyeszyąd la(d)th dzyerszily w pokoyv *ZapWar* 1526 nr 2337, 1526 nr 2339; iż ten co kupił dzyerzał przes trzy látá y trzy miefiące fpokoynie imienie/ w tey rzeczy fkázuim temu co przedał wieczne milczenie. *UstPraw* G4, B3v, G4 [3 r.]; które dobrá [...] iáko náfzy poddáni od fzláchty dziedziczné wzięté fpokoynie dzierzą. *SarnStat* 1040, 689 [2 r.], 1071, 1165, 1255.

praw. »dzierżeć wiecznymi czasy, wiecznością, na wieki, wiecznie (i na wieki)« = *perpetue et in aevum tenere JanStat* (2 : 1 : 1 : 2): czo ssie kthoremv dosthanye S Lossu tho mayą dzierzecz wiecznye y na wieki obye stronye *ZapWar* 1550 nr 2655; Poz wał by [!] ieden drugiego/ iż moje imienie dzyerzyfz zaftáwá: á drugiby powiedział/ iż dzyerzę ále wiecznością *UstPraw* H; tedy tákowe dobrá [...] iáko to do tego czáfu trzymáli/ będą dzierżeć wiecznemi czáfy *SarnStat* 1191, 60, 1061, 1250.

praw. »dzierżeć do wiernych rąk, k(u) wiernej ręce« = *tenere ad fideles manus JanStat* [szyk zmienny] (6 : 2): *RejPos* 325; Ian Ielitkowitz/ który ná ten czás dzierzał Mynicę do wiernych rąk z Léfkiem Zydem. *SarnStat* 371; tedy Zupnik/ który dzierzy Zupy ku wiernéy ręce/ wftytki cętnary ma fpifác *SarnStat* 373, 372 [2 r.], 373 [2 r.], 376.

»w zastawie, zastawą dzierżeć« [szyk zmienny] (4 : 3): *UstPraw* H; A iefliby w zaftáwie dzierzał [*obligatorius esset JanStat* 304] Stároftwo/ tedy ftó grzywien niech zápisáných piędzdy ftáci *SarnStat* 286; Iefli dziedzic imienia będzie pozwan, iákoby zaftáwá to imienie dzierzał. *SarnStat* 686, 780, 781, 943, 944.

»dzierżeć do (skończenia) żywota« [szyk zmienny] (3): które źiemie zacné książę Zygmunt Kierftuty/ Wielkie Książę Litewłkie [...] / iáko teraz dzierży/ ták do żywotá łwego dzierżeć ma [*debet ad tempora vitae suae possidere JanStat 5*] *SarnStat 9*; iefli żoná po śmierći iego [= męża] dzierżáła áż do łkończenia żywotá łwego [*si possidebat usque ad ultimae vitae suae tempora JanStat 571*] dobrá przez niegdy żywého mężá łwego opravioné *SarnStat 633, 9*.

Szeregi: »nie dzierżeć ani chować« (1): Iako ya vsyebye nyedzyczna any chovam prava korzennego sluszaczego nagymyeny nosy any onyem vyem *ZapWar 1508 nr 1973*.

»mieć i dzierżeć« [szyk 4 : 2] (6): tę głęboć z łowieniém Czeczug y łtárym Mytem/ my Miłtrz y Zakon będziemy mieć y dzierżeć [*habebimus et possidebimus JanStat 868*] *SarnStat 1089, 636, 640, 921, 1165, 1255*.

»dzierżeć, mieć i dziedzicznie (a. obyczajem dziedzicznym) (p)osięść« (4): ták iż przereczony N. przereczoné N. dobrá/ to ieft/ wieś N. z łwémi potomki będzie dzierżał/ miał/ y obyczáiem dziedzicznym poiędzie [*tenebit, habebit et haereditarie possidebit JanStat 442*] *SarnStat 1249, 685 [2 r.], 1249*.

»dzierżeć, mieć i w trzymaniu (a. dzierzeniu) być« (3): ták łzeroko/ długo/ y w okrag/ iáko przereczonych dóbr dziedzictwo w łwych miedzách y gránicách łzerokie ieft/ y iáko ie łam dzierżał y miał/ y w dzierzeniu był [*tenuit, habuit et possedit JanStat 446*]/ łzláchetnému D. [...] dał *SarnStat 1253*; áby dzierżał C. V. przereczoné dobrá ze włytkim prawem/ [...] iáko łam dzierżał/ miał/ y w trzymániu był [*tenenda, habenda et possidenda JanStat 447*] *SarnStat 1254, 1250*.

»dzierżeć, mieć i spokojnie trzymać« (1): Y iuz przereczony N. [...] łługom Kościelnym dał łftotné wwiázánié/ y rzeczne dzierżenie w przereczony czynłz: áby dzierżeli/ mieli/ y łpokoyne trzymáli. *SarnStat 1252*.

»dzierżeć, mieć, używać« (1): [*te dobra*] áż do wykupienia/ áby dzierżał/ miał/ vżywał [*tenuit, habuit et possedit JanStat 447*]. *SarnStat 1254*.

»dzierżeć i mieszkać« (1): Które dobrá przereczoné/ to ieft/ wieś C. przereczony D. Arendarz będzie dzierżał/ y w nich miełzkał [*tenebit, possidebit, illisque uti fruetur JanStat 450*] mocą przereczonéy Arendy/ á nie żadnym innym prawem *SarnStat 1256*.

»dzierżec (i) opanować (i na pożytki obroćić« (2): który Grzegórz łpokoyne przez człtery láta nie vczyniwlzy dołtátecznéy zapłáty dzierżał y opánował [*tenuit et possedit JanStat 550*] rzeczoné dziedzictwo. *SarnStat 689, 1250*.

»posieść i dzierżeć« = *possidere et tenere JanStat (2)*: Naschy [...] poszyedly y dzyerszely ymyeny Chlebowo *ZapWar 1525 nr 2317; SarnStat 1243*.

»dzierżec i [w czym] siedzieć« (2): Iż iefliby kto chćiał komu o dziedzictwo trudność zádáwác powiádáiąc/ iż ten który w dzierżeniu ieft w zálławie to dzierży y w nim siedzi [*possidere et tenere JanStat 633*]: które łna łłufznie y wolnie dzierży. *SarnStat 781, 1257*.

»dzierżeć i trzymać« (1): ták iż przereczoné dobrá łpokoyne od włzelkiéy trudnośći práwnéy włyłtkich óób będzie mógl dzierżeć y trzymác [*posset tenere et possidere JanStat 449*] *SarnStat 1255*.

»dzierżec i używać« [szyk 2 : 1] (3): *UstPraw* G4; którego małżonką fłkázuiemy/ áby ták był w wżywaniu dżierzenia dóbr/ na których żenie fłwéy żywiącéy oprawę wczynił/ iáko kiedy ich wżywał y oné dżierzał [*potitus erat et possidebat JanStat* 571]/ gdy żoná iego żywá byłą *SarnStat* 633, 1167.

W przen [co] (4) : *GliczKsiąż* B7; *Leop 2.Cor* 6/10; á ten [człowiek] iáko dłu⁸⁰ był w żywoćie/ to ielt w niewinności/ dżierzał dziedzictwo/ to ielt ray. *HistRzym* 75.

dzierżec u kogo (1): záuífle wczeni ludzie w wyełkyey wadze byli/ myełcá przednyeyífle/ fłáfkę/ miłóść/ y záchowánye v ludzi dżyerżeli *GliczKsiąż* N6.

Przen: Najmować, utrzymywać [co] (1) :

Zwrot: »najmem dżierżec« (1): Snadzby lepiej pátrzał fwego Aby go pobożnie wżył Czego bogu niezáfłżył Bo wíflytko naymem dżierżemy Iedno iż ták niebaczymy *RejRozpr* E3.

5. *Panować, rządzić, władać; zajmować jakiś teren, (w zakresie spraw państwowych, publicznych); mieszkać gdzie; (157)* : A iefliby obá mieli potomki/ tedy ták dżyerżec iáko oycowie dżyerżeli *BielKron* 396, 254.

dzierżec co (97), *kogo* (1): dáwífy zwięzatz Iezuía/ poífál go ku Herodowi krolowi/ ktory Galileá dżierżál *OpecŻyw* 121; *MiechGlab* 40; A na teye granycze xyadz Syemyon Olełkowycz wífłilal namyefłnyka swoyego Swyrpłowa ktori odniego Czerkáfłi dżierzał *LibLeg* 10/72, 7/8v, 10/63v, 95v, 11/44, 168v; *HistAl* N2v; *UstPraw* D2v; *OrzRozm* Hv; fzedł [*Elizer*] do Mezopotámiey do Chárry miáfłtá/ ktore dżyerżál Naor *BielKron* 13; y będziefz ná tym wżytkim fłpokoynie pánował co teraz dżerżyfz *BielKron* 254v, 7, 131v, 257, 300v, 437 (63); Leleges, vel lelegae, populi errabundi, Błákáyący fie ludzie którzy przed tym Theífłaliá dżierżeli. *Mącz* 188b; *OrzQuin* Y2v, Z3v; *HistRzym*, 79v; bo iedná náfzy przodkowie pierwey dżierżeli Sáłkie Kráiny. *BielSpr* 69, 68v, 70v; *BudBib Ier* 40/10; *StryjKron* 612 [3 r.]; *NiemObr* 169; [*obietuje Król*] iż od wżyftkich nieprzyacióól náfzych y tych/ którzy nas zechcá trapić/ w żiemiách które dżierżemy w Pruíéich [*in terris quae possidemus Prusiac JanStat* 873] będzie brónił. *SarnStat* 1094, 890 [2 r.], 950, 1054, 1092, 1110 (12).

dzierżec na ile czego (1) : A w tym káćie ná południe áż do Oceaná Murzyńfkiego/ dżerży kroleftw ná fześcdziefiáth Pop Ian/ poczáuífy od morzá czerwonego *BielKron* 271.

Zwroty: »bliskością [= na zasadzie pokrewieństwa lub powinowactwa] dżierżec« (1): ZYgmunt [...] Czełkie kroleftwo blifkością dżyerżál *BielKron* 188.

»dżierżec darem« (2): Kfiázę wáfze Zygmunt niebofzczyk dżyerżál dárem a nie wiecznością ty zamki przerzeczone *BielKron* 390v [*idem*] *StryjKron* 612.

»pod swá mocá, w swej mocy dżierżec« [szyk zmienny] (2 : 1): mwfzy fzye themv hołpodar moy fłkarzicz [...] wcznych renkach yefłhefłzmi y ktho náfch dżyerzi wżwwey moczi. *LibLeg* 11/168v; O Chámie wielkim [...] ktory pod fwą mocá dżerży dżis iákmiarz wsfytkę Scityá/ przy Tátárzech będzie. *BielKron* 269, 358.

»prawem dżierżec« [szyk zmienny] (5): [*Ferdynand*] poífál do Solimaná/ Mikołáiá Sáłmę/ [...] profłzác/ áby mu dáł Węgiarfłką koronę dżierżec thym prawem ktorym dżierżál niebofzczyk Krol Ian *BielKron* 313v, 311 [2 r.], 374; *SarnStat* 131.

»dżierżec spokojem, w pokoju« (3 : 1): y fwoy lyfłth dalyfłmi y dayem pod zlothá pyeczecią naschá. brathv náfchemv wyełkiemv krolyv. y wyełkyemv Xyedzv Sigmvnthovy y Sinv ye⁸⁰ [...] y ych

potomkom dzierzacz wpokoyv. naprzod kyow Czerkałfi. y zzyemiamy y zwodamy zewłzemy dochodj *LibLeg* 10/95v; *BielKron* 360, 390v; Ale Cázimirz poczyniwłszy twierdze drzewiáne/ w Kámieńcu/ w Bákocie/ [...] dzierzał Podole łpokoziem *StryjKron* 612.

»po trosze dzierżeć« (1): gdy brácia po trołze dzierzeli rozdzieliwłszy łie/ po ich łmierci on [= *Kazimierz Sprawiedliwy*] łam ná ich człtherzech człściách łiedział *BielKron* 354.

»wespołek dzierżeć« (1): [*Grakus Krok*] rodem z Polłki/ á z pothomłtmá [!] Cłzechowego: przetho Cłzechow od Polłki nigdy nie łczył/ iedno wełpołek dzierzał. *BielKron* 340v.

»łle dzierżeć« (1): WWłádziłław [!] Monárchá trzeci/ po łmierci Bolełławá ná oycowłki łtolec wybran [...] ktory z námony y porády łwey łony Kriłtyny Rzecz połpolithá łle dźierzał. *BielKron* 354.

Szeregi: »dostać i dzierżeć« (1): zálę Táchthámisł poráził bárzo Mołkwę/ y miáłtá Mołkwy dołthał y dźierzał *BielKron* 428.

»chować, stać, dzierżeć i mieć« (1): [*wszystkie dobra obiecujemy*] w wolnym y niezáwiedzionym záchowaniu chowáć/ łtać/ dźierżéć/ y mieć chcemy [*servare, stare, tenere et habere volumus JanStat* 85] *SarnStat* 950.

»dzierżeć a dobrze sprawiać« (1): [*Othanes mówił aby nie króla*] ále wybráć kilka kłiążąt ktoryby Rzeczpołpolitá ná mieyłcu krolewłkim dzyerzeli á dobrze łpráwiáli *BielKron* 116.

W przén [co] (1) : A táć głowá przeltráłrzyłá włzytek łwiát/ á pánowáłá nád tymi/ ktory ná nim miełzkáią/ [...] dzierżąc páńłtwo włzego łwiátá [*et potentatum tenuit orbis terrarum*] *BudBib* 4.Esdr 11/32.

a. *Zajmować, piastować urząd; wykonywać, spełniać, sprawować czynności, funkcje urzędowe [co]* (51) : *BielKron* 239; vłtáwuiemy/ áby ładen dwoygá łtárołtwá ładowégo dźierżeć niemógł. *SarnStat* 77; IZ każdy vřząd ma łwé łpráwy/ nie máią dáléy dźierżeć [*tenere JanStat* 487] Sędziowie Ziemiłcy y Piłárzowie Grodzkich łádów [...] wełpołek z Ziemiłkimi *SarnStat* 558, 78, 353, 484, 489, 562 (13).

Zwroty: »dygnitarstwo dzierżeć« (2): Podłkárbi zvrzędem łwym nie ma innych dignitarłtw dzierżeć. *SarnStat* 335, 72.

»grody [= *sądy prawa ziemskiego*] dzierżeć« (6): włzákołz ieden Stárołthá obádwá Grody dzyerzeć ma. *UstPraw* K2v [*idem SarnStat* 485, 540, 983]; A włzákołz Stárołtowie onychłze łiem wysłzély omiętionych/ té Grody dźierżeć máią. *SarnStat* 1151, 485, 540, 983, 1151.

»magistratum na sobie dzierżeć« (2): Jeśli papieskie magistratum na sobie dzierzą tedy Papiełz ich tak mowi *Diar* 45, 45.

»[*jakie a. czyje*] miejsce dzierżeć« [*szyk zmienny*] (8): *BielŻyw* 27; *KromRozm III* H8v, L2; *OrzList* b4v; Woiewodowie y ci Káłtellani co dzyerzą mieyłce Woiewodzino/ niewinni daniey Krolewłkiey dáwáć. *UstPraw* Gv; *OrzQuin* Y2; A ná Rocech álbo Sądziéłch Ziemiłkich/ które będą w Zatorze łpráwowáne/ Sędzia Zatorłki niech łwé mieyłce dźierży *SarnStat* 1212, 1212.

»przodek a głowę urzędu dzierżeć« (1): Pyotrowi dano yełt od páná/ [...] áby on włłyłtkim innym ápołtołom przeložonym był/ á będąc Cephásem/ to yełt łkálą/ przodek á głowę ápołtołłkyego vřządu dźyerzał. *KromRozm III* N6.

»rej dzierżeć« (1): Naprzod nye mołze myéć ładney bełpyeczności/ którą záwłłe łudzye v łudzi łtoyą/ y nyemáły połzytek á rey myedzy inłłemi dzyerzą. *GliczKsiqłz* K6.

»rzecz dzierżeć« (1): A yako bāndzieczie tą rzecz daliey dzierzecz. abifczyą liftem fwoym donaf napifawlfy ofnoimyly. thakbi wam wyadomo bilo. *MetrKor* 46/118.

»dzierżeć sąd« (1): Dico ius, Dzyerzę álbo fpráwuyę fąd/ Roki fądzę. *Mącz* 86b.

»sjem dzierżeć« (2): Widziemy też, że WKM i z Pany Radami swemi nic na tym siedzieć lenić się nie raczysz i po kilkanaście niedziel sjem dzierżeć raczysz. *DiarDop* 108; *SarnStat* 30.

»stolec [czyj] dzierżeć« (2): VRban fzofty rodem Neápolitan/ był wybran od Włochow zá Papieżá/ ktory ftolec Papiefski w Rzymie dzyerzał lat iedennaście *BielKron* 187, 75v.

»urząd dzierżeć« (6): *UstPraw* A3; Toć należy na fłáchecki fstan/ ktorzi fię wefelą ztey wolności/ że mogą vrzędy dźierżeć *ModrzBaz* 124, 84; A tym/ ktorzy ná ten czás fą nie ofiedli/ doftoioieńftwá y vrzędy dźierząc [*dignitates vel officia tenerent JanStat* 302]/ iefli od tego czáfu do półroká nie vczynią fie ofiádlęmi/ doftoioieńftwo y vrząd iemu wężmiemy. *SarnStat* 73, 175, 1103.

»wojny i wyprawy wojenne dzierżeć« (2): [*król Kazimierz*] przez wiele czáfów woyny y wypráwy woienne miał/ czynił/ dźierzał/ y fpráwował [*bella et expugnationes habuerit, fecerit, tenuerit et exercuerit JanStat* 719] *SarnStat* 903, 901.

Szeregi: »mieć, czynić, dzierżeć i sprawować« (2): *SarnStat* 901, 903 cf »wojny i wyprawy wojenne dzierżeć«.

»dzierżeć albo sprawować« (1) *Mącz* 86b cf »dzierżeć sąd«.

W przen [co] (2) : nie temuć fie ią modlę anim fie modlił, ale Bogu ktory kxięftwo wfzego kxięftwa dzierży. *BielŻyw* 156.

Zwroty: »miejsce [czyje] dzierżeć« (1): Czemuż zámieľzkawałz tych vrzędow fwych/ gdyż mieyfce iego [*Boga*] dzierżyłz? *RejPos* 163.

6. *Mniemać, sądzić, uważać, twierdzić, nauczać; uznawać, przypisywać* (299) : *RejKup* z5; *KromRozm I* E3v [2 r.], E4v marg, F3v [2 r.], M3 (11); *KromRozm II* g2, p4v, x3v; *KromRozm III* B6, D4v, E3v, E4v, L5 (8); *KrowObr* 54v; *OrzList* d4; áby poznał kthorzyby ináczey dzierzeli niżli kościoł Rzymfki. *BielKron* 211v, 194v, 205v, 210v, 219v, 450 (8); In ea opinione fui ante annum, Tákiem dźierzał przed rokiem. *Mącz* 265c; *Opplevit opinio haec totam Graetiam, Wfziftká Grecia* ták dźierży/ Pełna yeft tego mniemánia. *Mącz* 265c, 20a, 127c, 243b, 309d, 326d; *SarnUzn* H4; *RejZwierc* 194; *CzechRozm* 14.

dzierżeć kogo, co (42): *OpecŻyw* 45, 56v; *OpecŻywSandR* nlb 3; *LibLeg* 7/36; *RejRozpr* C4v; *KromRozm I* L4, N3v; *KromRozm II* av, c3v, e2, q2; ná on czás/ áni przed tym tego nye dźyerżano *KromRozm III* E3, C; *LibMal* 1554/189 [3 r.], 189v, 191; bo niktory z IchM panow starost tego tak nie dzierżą. *Diar* 72, 48 [2 r.]; Wywyedzyeć fie ma dobrze/ yeľliby fie náuczycyel zgadzał s koľcyołem/ á częgo inák nye dzyerzał częgo koľcyoł nychce. *GliczKsiąż* L5, L6; *OrzRozm H* [2 r.]; *GrzegRóżn* I4v, L3v; *Mącz* 151a, 254d, 265d, 382c [2 r.]; *RejAp* 11v; *GosłCast* 65, 71. Cf »nic nie dzierżeć«.

dzierżeć około czego (2): nicby ich to nye zmogło/ iżeby około tych rzeczy ták dźyerżeli/ yáko im przodkowye podáli *KromRozm III* L5, L5.

dzierżeć za jakiego, za jakie (2): *Opiniosus*, Który nic zá pewne nie dźierży. *Mniemánia* tilko pełen yeft. *Mącz* 265d, 89b.

dzierżeć o kim, o czym [w tym: *co o kim, o czym* (26)] (130): *OpecŻyw* 45, 56v, 85v; *OpecŻywSandR nlb* 3; *FalZioł* V 86v; *BielŻyw* 30; A toć nie są tacy błodzy, Jako o nich dzierżą mnodzy. *BierRozm* 7, 10; A yelly thełz tham onyem słyżecz bilo po yego odyachanyv, abo czo by onyem dzierżano *LibLeg* 7/36; *RejRozpr* C4v; *RejJóz* O2; *RejKup* i6, i8, V; *KromRozm I* Dv, E2v, I, L4; CO mamy dzyerżeć o Lutrowey náuce *KromRozm II* av, c3v, e2, p2v, p3, q2 (7); *KromRozm III* B6, C, Cv, C2v, E2v (8); *LibMal* 1554/187v [2 r.], 189 [3 r.], 189v, 191; *Diar* 48 [2 r.]; *GliczKsiąż* B8v, Dv, G4v, L6, O4, O6v; *KrowObr* 78v, 159v; *OrzList* a4; *RejWiz* A5v, 19v, 67v; Krol rzekł/ dierżę ták o tym/ bych ia też tobą był *RejZwierz* 20; *OrzRozm H* [2 r.]; Zwyciężyłeś Gálileyłki/ známionuiąc Kryłtułá Pánem/ o którym przed tym nie dzyerżał iáko Arryan. *BielKron* 157, 112, 193v, 195v, 196v, 429, 451; *GrzegRóżn* Iv; De ea re ita censeo, O ty rzeczy ták dierżę/ też moye widzenie yełt. *Mącz* 46d; Ita persvasum est omnibus, Włzilcy zá to máya/ káždy ták o tym dzyerży. *Mącz* 424c, 45b, 50a, 111a, 136b, [176]c (58); Ale radbym to wiedział/ iáko ná Seymie o tym dzyerżę *OrzQuin* B2v; *Prot* Bv, C [2 r.], Cv; *SarnUzn* F2v, G5v; Są thedy o tym dzyerżę/ znáki/ włzelákich rzeczy ná świećie/ w tym máłym świećie człowieku *SienLek* V; *RejAp* 168; *GórnDworz* C2, F3, Gv, K5v, M2 (8); *RejPosWiecz*³ 99; *BiałKat* 298; *RejZwierz* 141, 147; *Strum* Q4v; *WierKróc* B; *KochOdpr* Cv, C2; *StryjKron* 632; *SarnStat* 715; co o tobie/ dzyerżeć mi przychodzi *GosłCast* 71, 65. Cf *Ze zdaniem*.

dzierżeć w czym (2): Yákoż y w Rzymy y po włlytkim krzelćiyáńłtwy yáko ya flyłłę w wyelu rzeczy ináczey dzyerżano pirwey od początku wyáry *KromRozm I* E4v; *Mącz* 383d.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: *z zapowiednikiem: o tym* (9); *iz* (21), *że* (4), *żeby* (4), *izeby* (3), *inne* (3)] (35): *BierRozm* 10; A gdy fie czas ku połstawieniu przybliżał, tedy włzitci o tim dzyerżeli żeby fie niemiał ku łmierci łtawić *BielŻyw* 30; *KromRozm I* E2v, [H3], [H3]v, I, L4v; O Symonye czárnokłyężniku ludzye w łámárie y też dzyerżeli/ iz on był moc álbo šíá Boża *KromRozm II* ł3, o3v, q, t3v; *KromRozm III* Cv, E2v; *GliczKsiąż* B8v; Dzierżę iz máteriá moželz lepłzá łpráwić Ale iá ośmiá wirłzow trudno małz wypráwić *RejFig* Ee4; *BielKron* 260v, 308, 451; Qui Rempub[licae] sistere negat posse, Któri nie chce dzyerżeć tym [!] áby fie Rzecz połpolita mogłá zołtáć. *Mącz* 396c, 11b; *SarnUzn* F2v; *GórnDworz* F3, Hv, H8v, I3v, M2 (7); *RejPos* 13; Ale ták mądry o tym z dawná dzyerżę iz lepłza rowna á iáwna nieprzyiaźn niźli wielka ćicha á łkryta *RejZwierz* 147, 241, 241 v; [kiedy mu Pan Bóg da urzędnika] któryby [...] gołpodarłtwá nie opuścił: o tym dzyerżę/ że tám iuz pan ná tym łzkodowác nie będzie. *Strum* Q4; *KochOdpr* Cv, C2; *GosłCast* 73.

Zwroty: »barzo dzyerżeć« (1): Jedna pani łtara Szelingowa barzo onim [= *o nasieniu Koardamomi*] dzyerżała: za łwogim dołwiadczeniem. *FalZioł* V 86v.

»dobrze, lepiej dzyerżeć« [szyk zmienny] (11 : 1): *OpecŻyw* 85v; Ruben dobrze dzyerży o Iozephie *RejJóz* O2; Ale gdzie by łye náłázł/ izeby v Grekow y Ruśi kołcyoł był/ tábmy dopiro o tym gadká byłá/ yełli oni około onych rzeczy lepvey niźli my dzyerżę *KromRozm III* L5; *BielKron* 195v, 429; *GrzegRóżn* Iv; Hic de vobis malam opinionem animo imbibit, Ten o was nie moze dobrze dzyerżeć. *Mącz* 265c, 68c, 111a, 205c, 266d; *GórnDworz* Gv.

»mało, mniej dzyerżeć« [szyk zmienny] (4 : 3): *KromRozm I* Dv; Máło dzyerżał o cnocie *RejWiz* 67v; *BielKron* 112; Derogare sibi, Mnief łam o łobie dzyerżeć. *Mącz* 358a; *Prot* Bv; *StryjKron* 632; Ale Polacy máło *de poena talionis* dzyerżę, y iákoby łá przeciwni łtáreému Legifłatorowi *SarnStat* 715.

»nic nie dzierżeć« [szyk zmienny] (9): *KromRozm I* L4; Abowiem then Philozoph nie dzyerzał nicz o nieśmiertelności *RejWiz* I9v, A5v; Abiicere se. Nic o łobie nie dzierżeć. *Mqcz* 161d, 415a; *SarnUzn* G5v; *GórnDworz C2*; *RejPosWiecz*³ 99; był tháki Dawid Iorys: który łam łiebie Synem Bożym czynił/ o Chryłtułie nic nie dzyerzał *BiałKat* 298.

»siła dzierżeć« (1): [jeden dworzani] znáiąc w thowárzyłzu twym then defekt rozumu/ iż miał wielką chęć ku czárnokliętwu/ y siła o nim dzyerzał/ zmowił łie z bába *GórnDworz* T4.

»słabo dzierżeć« (3): Snádz o niey [o duszy] łłábo dzyerzył *Prot* C, Cv; Więcz w. m. ták łłábo o łwym rozumie dzyerzył *GórnDworz* K5v.

»(barzo) (nie) wiele, więcej dzierżeć« [szyk zmienny] (20 : 4): *KromRozm II* p2v, p3; *KrowObr* 78v; Antefero, Przedkládam/ W więłzi powadze mam/ więcej o tym dzyerzę. *Mqcz* 122c; Summis laudibus efferre, Bárzo wiele dzyerzeń o kim. *Mqcz* 186b, 15c, 20c, 226a, 310a, 432b (19); *GórnDworz* M8; o wymyłlech á vltáwach łwych/ ták wiele rozumieją/ ták wiele dzyerzą *RejPos* 13.

»źle, niedobrze dzierżeć« (11 : 1) : Zás też o małżeńłtwy ęle dzyerzeń/ żaden thego nye vmye *GliczKsiąż* O4, O6v; De aliquo gravius iudicare, Koniecznie/ nie dobrze dzierżeć. *Mqcz* [176]c; Obloquor, Omawiam/ Zlie dzyerzę o kim Sromocę kogo. *Mqcz* 197e, 68c, 81d, [176]c, 461d, 462b; *BielKron* 193v, 196v; Nie wyrozmiály [!] tżłowiek o dobrym zle dzyerzy. *WierKróc* B.

»wysoko dzierżeć« (1): Magnificentissime iactare se, Wyłoko o łobie dzyerzeń. *Mqcz* 161c.

Szeregi: »dzierżeć i mówić« (1): Optime sentire et loqui de aliquo Dobrze o kim dzierzeń y mówić. *Mqcz* 266d.

»rozumieć, (i) dzierżeć« [szyk 2 : 1] (3): O przyczynyányu łwyętych ze włlytkyem kołcyólem krzelćiyáńłkim dzyerzeń y rozumyem/ iż łwyęci máyá być od nas tcyeni y wzywani. *KromRozm I* I; *RejAp* 11v; *RejPos* 13.

»dzierżeć a (i) twirdzić« (2): á kołcyół yáko począł/ przedłye bez piłmá dzyerzy y tfirdzi/ iż to ták prawdá yáko co w Ewángeliey nápiłano. *KromRozm I* L4v, N3v.

»(nie) wierzyć, (i, ani) dzierżeć« [szyk 2 : 1] (3): *KromRozm III* F; przecz yáłznye a Głółzno yełth go pythál yakobi o Throyczy Náłzwyentłfchey wyerzel y dzyerzał. *LibMal* 1554/ 187v; *Diar* 48.

a. *Podzielać czyjeł zdanie, zgadzać się, solidaryzować się z kim, stać po czyjeł stronie, trzymać z kimł; być czyimł zwolennikiem, popierać kogoł, sprzyjać komu; assentire, stare, sentire* Cn (66) :

dzierzeń co (10): *KromRozm I* A2; kłięża Prałcy/ iż niechćiał łnimi Ianá z Rokician łekty dzyerzeń/ przeto nań podburzyli połpolity lud *BielKron* 327v, 104v, 182v, 198, 217, 363, 405v; *Mqcz* 162c. Cf »bractwo dzyerzeń«.

dzierzeń z kim, z czym (57): *OpecŻyw* 118v; *LibLeg* 11/47 [4 r.]; Ale ten z Melánchtonem dzyerzy *KromRozm I* Gv, [P2]v; *KromRozm III* L5v, L6; miły brácye thys dobry człowyek yákił/ dzyerzył łemną *GliczKsiąż* I; *OrzList* e4; Czeremiłze pod Nowogrodem niłłzym/ [...] czáłem s Tátháry/ czáłem s Mołkwá dzyerzą *BielKron* 434, 203v [2 r.], 206, 217, 222v, 327, 327v; Assentior tuis literis, Dzyerzę s twoyim łiłtem. *Mqcz* 383a; Dissentio, Niezgadzám łie/ yełtem ynego mniemániá/ nie dzyerzę s kim. *Mqcz* 383c, Ia, 43c, 284a, 293d, 370d (16); *OrzQuin* V3; Iedni z wolnołciá dzyerzą/ drudzy záłię z pány. *Prot* C2v, B2; *SarnUzn* G8; *SienLek* 95v; *RejZwierc* 211v; *ModrzBaz* 59; bo wml

zMaximilianem IeM dzierzał *ActReg* 166; *KochPij* C3v. Cf *dzierżec z kim przeciw komu; dzierżec z kim w czym*, »bractwo dzierżec«, »w tej mierze dzierżec«, »na poły dzierżec«, »wespolek dzierżec«.

dzierżec z kim przeciw komu (4): Władus brát Rádulow [...] był podeyrzány Máthyałzowi krolowi Węgierfkiemu/ iákoby przeciw iemu miał s Turki dzyerżec *BielKron* 394, 326, 326v. Cf *dzierżec z kim o czym przeciw komu*.

dzierżec z kim o czym przeciw komu (1): Bucerus czáfem z Sákrámentarzmi przeciw Lutrowi/ czáfem przeciw nim z Lutrem dzyerży o yedneyże rzeczy. *KromRozm I* H4.

dzierżec z kim w czym (2): Ego Ciceronis sententiam amplector, Ya dzierżę w tey rzeczy s Ciceronem. *Mącz* 8a, 383c.

dzierżec za kim, za czym (2): Depacisci ad conditionem alterius, Przifádzić/ álbo dzyerżec zá kim. *Mącz* 272b, 333b.

Zwroty: »bractwo [z kim] dzierżec« (1): któżkolwiek z tym Piotrem w Rzymie bráctwá nie dzyerży/ fługą Kryšťufowym/ to iest/ Káplánem nie iest *OrzQuin* X2.

»w tej mierze [z kim] dzierżec« (2): Iákoż ia w they mierze s Plutárchem dzierżę *Górndworz* B, H3.

»[z kim] na poły dzierżec« (1): Lecż y ten poiedzinkiem nie zle fzáblá władał/ A gdyby ták bez pocżtu/ niewiem ktoby wygrał/ Nie iedenby kto fwiadom/ s tym nápoły dzyerżał. *RejZwierz* 79.

»dzierżec [czyjás, jakás] stronę, za (owá) stroną« [szyk zmienny] (8 : 1): *KromRozm I* A2; Papież Innocencyus zákláł Filipá y thy ktorzy iego ftronę dzyerżeli *BielKron* 182v, 104v, 198, 217, 363, 405v; Obiecto, Vítáwicznie zádáwam/ też dzierżę przeciwná ftronę. *Mącz* 162c, 333b.

»wespolek [z kim] dzierżec« [szyk zmienny] (2): Adscribito me fratris sententiae, Miei mie zá to że wespolek s brátem dzierżę. Tegom zwłáfczázá mniemánia yeft co y ón. *Mącz* 374c, 375d.

7. *Dotrzymywać, przestrzegać, trzymać się, pilnować czego; zachowywać co; stosować się do czego; wypełniać coś; wyznawać (jakás wiarę); stare Mącz, Cn (245)*: Sto, stare. Stoyę też trwam dzierżę fie fwego przedfię wzięcia też dzierżę/ pełnię/ czynię dofić. *Mącz* 417a; *RejAp* 34, 35v.

dzierżec co (240): *PatKaz II* 50; *ListRzeż w.* 25; *MiechGlab* **7; *LibLeg* 6/79v, 160v, 7/32v, 10/150v [2 r.], 11/168 [2 r.]; *RejKup* dd3; *KromRozm I* D3, G3, K4, Ov; *KromRozm II* f4 [2 r.]; I wiele infzych rzeczy iest/ ktoré przyięli dzyerżec [*quae assumpserunt praehendere*] *MurzNT Mar* 7/4, s. 46; *KromRozm II* f4, g3; *BielKom* G2v; *DiarDop* 112, 114; *OrzList* c, d4v; Y bárzo ma dzyerżec [*listy*]/ chceli Krol dofyć fłowu fwemu vczynić *OrzRozm* S2, S2; Ferdynánd [...] wítáwiał też winę ná thy/ ktorzyby niedzierżeli dekretu Spireńkíego *BielKron* 220, 184v, 226v, 383v, 390v, 408v (25); *GrzegRóżn* B [2 r.], F4; Nulla mendacii religione obstrictus, zadną nieprawdą nieobowiázany/ nic nie obiecał nikomu czego by nie dzierżał. *Mącz* 422a, 272b [2 r.]; *OrzQuin* B3; A což to mam mocno dzierżec moy miły Pánie? *RejAp* 40, 25v, 36, 37, 39v, 40; *RejPos* 56 [2 r.]; *StryjKron* 612; ktemu gdy Conditie od nas Podane one dzierżec będziesz. *ActReg* 31, 40, 76; *SarnStat* 13, 163 [2 r.], 164, 948, 1000 (19); *PaxLiz* Ev. Cf *dzierżec co komu; co na kogo; co z kim, Zwroty*.

dzierżec co komu (62): á vpomina go też łáfkáwie/ áby mu też dzierżał fwą powinność *RejPs* 151, 17v, 53v, 146v, 214; *LibLeg* 10/97v [2 r.], 11/182; *ComCrac* 12; *RejKup* p5v; *KromRozm I* D; *LeszczRzecz* A2v; *OrzRozm* B3v; *BielKron* 15, 145, 203v, 253v, [332³]v, 432v; *Mącz* 126a; *OrzQuin* B3; *RejAp* 40, 57, 90, 124, 165v, 331v; A což rozumiefz o tych nędzniczkocho/ ktorzy ftátecność

wiary swoiey dzyerzą Pánu śwemu *RejPos* 243v, A5v, 102, 334, 350, Oo3v (18); *RejZwierc* 44v, 45v [2 r.], [193], Bbb [2 r.] (10); *BudBib* 3.Esdr 1/47; *MycPrz* I C, II B4; *ActReg* 89; *SarnStat* 1182, 1191.

dzierżec co na kogo (1): uczynił go [Witułta] Krol Władziław nawyższym kłiążęciem Litewłkim [...] pod tymi vmowámi y przylięgámi/ áby to spráwiedliwie [!] á wiernie ná krolá Polłkiego dzyerzał *BielKron* 382.

dzierżec co z kim (4): Przekopłki Carz po łkarániu swoich/ posłáł do Krolá o pirwšzą żgodę y vmowę/ áby iá miedzy łobá s krolém dzyerzeli *BielKron* 410, 398v; *RejPos* 32v; *SarnStat* 248.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: z zapowiednikiem: to (2)] (5): á dierz to mocno coś łyłzał y czegoś łie náuczył od Pana śwego. *RejAp* 36, 37, 39v, 40; by nám nie miano tego dierzec co Hetman obiecał woleli byśmy się. dac zbic *ActReg* 89; *PaxLiz* Ev.

W połączeniach szeregowych (3): *ActReg* 40; Tákże páktá y condicie z moimi Polły poftánowioné/ w rękách będę trzymał/ záchowywał/ łtrzęgł/ dzierzał *SarnStat* 133, 1025.

Zwroty: »dzierżec bractwo« = *zachowywać regułę* (1): A zgladzić grzechy swoie Dzyerzalem bractwo we troie. *RejKup* g5v.

»bracká przyjaźń, bractwo dierzec« = *utrzymywać przymierze, jedność* (2 : 1): Wyelkyemv Krolowy y Sinv twoyemv mlodemv Vyelkyemv Krolowy [...] y oboygv panłtwv wáłchemv przyasn braczka prawdywywe mami dierzecz *LibLeg* 10/97v, 10/95, 97v.

»miarę dierzec« (1): A ták w tych wšytkich rzeczach potrzebá miárę dżierzec *Strum* R4.

»mocnie dierzec w skutku« (1): Co wšyłtko czynić/ y wypełnić/ mocnie dżierzec w łkutku wšyłtkim záwždy pod náłzą przyšięgá siebie y potomki náłze obowięzuiemy. *SarnStat* 1025.

»dierzec naukę« = *wyznawać jakąś religię; tenere doctrinam* *PolAnt* (2): *BibRadz Apoc* 2/14; thám małz miedzy łobá niekthore ktorzy dierzą náukę Báláámowę *RejAp* 26.

»dierzec niezgwałceni« (2): y fámi ie [listy] dżierzec niezgwałcenié [et inviolabiter observare *Jan Stat* 1126] [obiecuiemy] *SarnStat* 914 [idem] 261.

»pákta dierzec« (2): z miáły páktá niech dżierzą. *SarnStat* 248, 133.

»dierzec prawo a. prawa« [szyk zmienny] [w tym: komu, czemu (9)] (13): ábowiem ty rownie každemu práwo dżerzyłz ták miłemu człówekwowi iako naníłsemu zwierzęciu. *RejPs* 53v; *LeszczRzecz* A2v; *OrzRozm* B3v; Przylięgáli też áby wšyłcy dzyerzeli práwá przerzeczone wiecznie *BielKron* 108v, 105, 272v, 304; Pogáni iáko práwá poddánym dżerzeli. *RejZwierc* 45v marg [idem Bbb] 44v, 45v, [193], 226, Bbb.

»przewodnie dierzec« = *utrzymywać konszachty* (1): Item vyelye ich iefth. thak wpodolyv haliczki zyemye yako y wmoldawłkyey czo łfamy nyekradną alye slodzyeye przechowawayv y przewodnye dzyerzą *MetrKor* 40/821.

»przykazania dierzec« (1): Chwałę was brácia/iż mye wewłłsem pámyętaćye: á yákom wam podał przykazánya moye dżyerżycye [praecepta mea tenetis *Vulg* 1.Cor 11/12]. *KromRozm* II g2v.

»dierzec przymierze« [szyk zmienny] (21): *RejPs* 74v; *LibLeg* 10/155v [2 r.]; gdyż z wielką łtátecznošciá od wiela lat Polákom Turcy przymierze dżierzą *BielKron* [332³]v, 253v, 383v, 407v [2 r.]; Iura induciarum servare, Dierzec przimierze/ zupełnie łie w dżerzeniu przimierza záchowác.

Mqcz 389a, [351]b, 419a; *Prot* D4; *BielSat* C4v; iż s takim káždym obiecał Pan wieczne przymierze dzyerzeń. *RejPos* 32v, 32, 34; *RejZwierc* 153, 188; *MycPrz* I C, II B4; *BielRozm* 23.

»dzierżec przysięgę« [szyk zmienny] (4): A thak profóche vm m. Kroliv abiszraczil vczynycz jako pan ChrześcżycanŃky abifczie dzyerzely przifŃyegy y zapyŃfi yakofmi przifŃyegaly *LibLeg* 10/123v, 11/47v, 168; Qui iusiurandum violat, fide m violat, Cic. Który przifŃięgę łamie/ ten y wiarę łamie/ to yeft/ ten wiary niema który przifŃięgi nie dzierżi. *Mqcz* 498b.

»dzierżec rzecz(y)« (2): bo hoŃpodar moy derzi rzecz czo w. m. myal zoyczem yego pyotre^m voyewodam *LibLeg* 11/163; *ZapWar* 1550 nr 2655.

»dzierżec słowo« [szyk zmienny] (10): rádźil fie ná to Skánderbeg rad fwoich/ ktorzy mu rádźyli áby dzierżał fłowo/ thák Pogáninowi iáko Krześcżíanom *BielKron* 253v, 430, 432v; Fallere fide m, Niedzierżec słowá. *Mqcz* 116d, 125d, 126a, 360c, 389a; *HistRzym* 112; *RejZwierc* 241.

»z obu stron dzierżec« (1): á nigdy dobrá/ wiarą nieftali przytem co kolwiek on był kiedy fniemi/ zobu ftron dzierżec poŃtánowił. *RejPs* 116.

»dzierżec ślub« [szyk zmienny] (11): Dzyerżze wiernie ten flub Pánu swemu *RejPos* Bv, 29v, 106, 341, Ooo4; Gdyż on [Bóg] nam ná wżem dzierży mocno fluby á obietnice fwoie *RejZwierc* 261, 190 [2 r.], 195v, 261; *KochProp* 6.

»dzierżec [jaką] wiarę« = *wyznawać jakąś religię* [szyk zmienny] (19): *LibLeg* 8/133v; Wyznawa też wiarę Panfką Ktorą dzierżał KrefczianŃka *RejKup* Eev; *KromRozm I* A4; podobno thi wyarą ZidowŃka dzyerżifch. *LibMal* 1554/189, 1554/189; *KrowObr* 41; *OrzRozm* G [2 r.]; [Andrzeia a Lawęntę] zá rázem/ áby záfię ftařą wiarę TátarŃką dzierżeli *BielKron* 300, 144, 198, 206, 214, 300v, 386; *RejAp* 70; takieź Sárácenowie przez obietnicę Máchometowę iegoź zakon y wiarę dźierżá *HistRzym* 98; *RejPos* 61; *RejPosWstaw* [143²]v.

»dzierżec wiarę« = *dotrzymywać słowa, przyrzeczenia, być wiernym* [szyk zmienny] (29): *RejPs* 17v, 214; *RejKup* p5v; *KromRozm I* D; Wezwał potym Tullus Meciulá do fiebie/ przełóżył mu iego fpráwę/ potym kazał go konmi zwłóczyć [...] iáko tego ktory wiary nie dzyerży. *BielKron* 102, 145, 203v, 430; *RejAp* 124, 165v; á iáka to ieft roŃkoŃz wielka/ dzyerżec wiarę á ftałóć Pánu fwoiemu *RejPos* 331v, A6v, 49, 57, 90, Ooo3v (15); *KuczbKat* 330; *RejZwierc* 195; *BudBib* 3.Esdr 1/47; *KochProp* 6.

»[jakie] wyznanie dzierżec« (1): á lepiey nákoniec dyabeł wierzył y wyznawał w Ewányeliey á niźeli ci ktorzy to wyznánie dawne dzierżá. *SarnUzn* G8.

»[jaki] zakon dzierżec« = *wyznawać jakąś religię* (4): á yákoŃmy tento zakon dźyerżec powinni. *KromRozm II* n, vv; A ktorzy zakonu Máchomethowego nie dzierżá/ piekłem wiecznym zágroźili tobie. *BielKron* 260v; *HistRzym* 98.

Szeregi: »dzierżec (i) (za)chowa(wa)ć a. zachowywać (i pilnować)« [szyk 6 : 4] (10): *LibLeg* 7/32v, 10/155v; Napierwey Krolá tym potkáli/ ieŃli chce záchowác á dzyerżec w cáłóći teftáment krolá Kázimierzá. *BielKron* 377, 401; A któryby tego Dekretu chowác/ dźierżec y pilnowác niechciał [qui vero illud servare, tenere et ad illud attendere nolet *JanStat* 193]/ [...] tedy my przećiwko tákowéy ftronie przerzecżonych vftaw niechowaíácéy/ y wŃzyŃtkié Rády náŃzé y obyvátele mamy bydź/ y niedopuŃczác mu fwey woléy. *SarnStat* 172, 13, 164, 266, 948, 1190.

»dzierżeć i mieć« (1): [o Królu] Książętách/ Pánách/ poddanych iego zupełné vfánié y przespiceńtvo/ odložywšy włzelki nieprzyiaćielłki obyczay/ teraz y ná potym ábyłmy dzierżeli y mieli [*teneamus JanStat* 872] *SarnStat* 1093.

»(nie) dzierżeć i (ani) (wy)pełnić« (3): Tho wliłthko vyfzey pyłłano, slvbvyemy [...] dzierżecz v wypelnycz *LibLeg* 6/160v, 6/79v; A thák tučby dopiro záplákác moy miły brácie á nędzny człowiecze/ [...] rozmyłliwšy fie iż ni w czym nie dzyeržysz áni pełniłz flubu Pánu fwemu *RejPos* 106.

»strzec i dzierżeć« (2): my łámi oné [*artykuły swobody*] [...] pilnie ftrzędzy dzierżeć obiecuiemy *SarnStat* 1064, 1193.

»dzierżeć i trzymać« (1): tákże y potomkowie nášzy Krolowie Polšcy to [*przywileje*] im dzierżéc y trzymác będą powinni *SarnStat* 1182.

a. Obchodzić, świętować [co] (1) :

Zwrot: »święto dzierżeć« (1): Solenne suum facere aut celebrare, Kiermáłz álbo ynłze vrocziłte fwięto dzierżeć. *Mącz* 398d.

8. Zawierać, mieścić w sobie [kogo, co] (2) : 9. ő. á 100. lib. dzierżą 15. lib. fkrułzonych. *KłosAlg* Hv.

Szereg: »nie mieć abo nie dzierżeć« (1): Bołtwo y człowieczeńtvo [...] łámy z siebie ábo przez fię nie łą/ ále w inłzym łą záwárthe/ abo inłzy ie ma/ A Bogći łam od siebie ielt/ y żaden go nie má/ ábo nie dzierży/ on Bołtwo y Bołką náturę ma w łobie *GrzegRóżn* L.

9. Oceniać, szacować (4) :

dzierżeć co (2): *LibMal* 1548/142; Avare statuere pretium arti suae, Każdą rzecz drogo dzierżeć. *Mącz* 19c.

Zwrot: »drogo dzierżeć« (3): Care aestimare, Drogo cenić/ albo łzacow(a)ć/ Drogo dzierżeć. *Mącz* 39d, 19c, 85c.

Szereg: »cenić i dzierżeć« (1): Bo nad flulchnołzch thowari czenya y dzierza, abi ym them dluzey onich dołtawalo *LibMal* 1548/142.

10. Zajmować jakieś miejsce (o orientacji przestrzennej) [co] (6) :

Zwroty: »dzierżeć prawą stronę« (1): łpráwili fie nášzy ku potkániu choćia w trołze/ dzyerżał práwą łtronę Mikołay Sieniáwłki/ á Tęczyńłki lewą/ potkáli fie dobrze. *BielKron* 424.

»dzierżeć szrodek« (1): Skánderbeg dzierżał szrodek z rycerłtwem dołwiadcżonym Kroieńłkim *BielKron* 244v.

W przen (4) :

Zwrot: »szrodek, średnią drogę dzierżeć« (3 : 1): áni na práwo áni ná lewo/ ále szrodek dżierżąc między łtronámi dwiemá kácerłkami/ trwaymy. *GrzegRóżn* M2v, D3v, K; *SarnUzn* B2v.

11. Utrzymywać (się), zachowywać (o zjawiskach, stanach fizycznych, meteorologicznych) (4) :

Fraza: »mgła dzierży« (1): Nazaiutrz [...] od poł dnia mgła dzierżała do wieczora. *LudWieś* B2v.

Zwroty: »dzierżeć gorącość« (1): zafię kamien albo żelazo wielgie gdy fie rozpali długo w łobie dzierzi gorącołć *GlabGad* E3v.

»dzierżeć pogodą« (1): ten Marzecz [...] potymże będzie dzierżał pogodą *LudWieś* Bv.

»śniegiem dzierżeć« (1): Pokazuie nam iż then Grudzień będzie űniegiem dzierżał do pełniey.
LudWieś B3.

12. Przyczyniać się do trwania jakiejś czynności lub stanu, kontynuować coś [co] (26) :

Zwroty: »bieg dzierżeć« (1): Także na wznák [gwiazdy konstelacji Niedzwiedzicy] biég dżierżą
KochPhaen 2.

»obronę dzierżeć« [szyk zmienny] (8): *LibLeg* 8/133v; tedysmy do rad pańftwa naffego wielkiego
Xięftwa Litewfskiego to rozkazali, aby oni tez wtem rocze iednoftainą obronę z Koroną Polfką
dzierzeli przeciwko spolnem nieprziiaczeliom *ComCrac* 11, 11, 11v [2 r.]; *LubPs* M2v; Bo
Márchionów vrząd iest, pogrąniczną obronę dżierżeć *SarnStat* 131, 131.

»(nie) dzierżeć spor(-u)« [szyk zmienny] (7): *KromRozm I* N3v; Zbożni ludzie przeciwko Zydom/
Máchometom/ y im podobnym fpor dżierżą *GrzegRóżn* M3v, I2; *GórnDworz* N, N8v, T5; wielé ich
[Filozofów] fpor dżierży. *Oczko* 6.

»straż (a. strożą) dzierżeć« [szyk zmienny] (8): A iż też kápłan/ zwłáfsczá który fye ludem yákim
opyeka/ yákoby ftraż nád onym ludem dżyerży *KromRozm III* I2; *BibRadz Ez* 40/46; *Excubo*,
Czuyę/ Strzegę Dzierzę ftrażą. *Mącz* 70b; *Procubitor*, Ten który ftrażą dżierży w obozie/ ftróż. *Mącz*
324c, 70b, 496a; *StryjKron* 26; Gdzie/ iáko pfczoły/ w koło fwego páná [króla] Straż dżierzém/
niécąc ognié aż do ráná. *KochPieś* 15.

»upor dzierżeć« (1): Iáko y dziś ledwie iż mu iey pálcem nie vkażelz á on przedfię będzie táki vpor
dzierżał [...] chociay fie będzie wfzytko fzczyrze a iáfnie fłowu Pánfkiemu fprzećiwiło. *RejAp* 43v.

W przeni (1) :

Zwrot: »straż dzierżeć« (1): A gdyż to pewnie wiefz/ iż ták możny Pan nád tobą ftraż dżierży
RejPos 139.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (6) : *Habeo*, Mam/ dżierżę. *Mącz* 150d, 314b, 389a; *Trzymać*/
dzierżeć. *Tenere*. *Calag* 262b; *Contineo* – Ztrzymiwám, zawcziaгам, dżierżę. *Calep* 252a, 1054a,

Synonimy: 2. chować; 3. chować; 4. mieć, posiadać, trzymać; 5. pełnić, sprawować; 6. rozumieć,
twierdzić, wierzyć; 7. chować, mieć, pełnić, strzec, trzymać, wypełniać, zachowywać; 8. mieć; 9. cenić.

Formacje współrdzenne: dodzierżeć, obdzierżeć, odzierżeć, podzierżeć, pozadzierżeć, pozadzierżeć
się, przedzierżeć, przydzierżeć, przydzierżeć się, wydzierżeć, wdzierżeć, zadzierżeć, zdzierżeć;
pozadzierżać, pozadzierżać się, przydzierżać, przydzierżać się, zadzierżać; pozadzierżyć,
wydzierżyć, zadzierżyć, zadzierżyć się; dodzierżawać, odzierżawać, przydzierżawać, przydzierżawać
się, wydzierżawać, zadzierżawać; zadzierżewać; przedzierżować, zdzierżować; odzierżywać,
przydzierżywać się, wdzierżywać, zadzierżywać.

Cf **DZIERŻAN, DZIERŻANIE, DZIERŻĄCY, DZIERŻENIE**